

HELSINGIN HOVIOIKEUS
Salmisaarenranta 7 I
PL 132
00181 Helsinki
Puhelin 02956 40500, Telefax 02956 40512 kirjaamo
Sähköpostiosoite helsinki.ho@oikeus.fi

Dnro: 42/7074/2016

8.3.2016

Oikeusministeriö

Viite: Lausuntopyyntönne OM 31/41/2015

Oikeusministeriö on pyytänyt hovioikeudelta lausuntoa oikeusministeriössä laaditusta muistiosta, jossa käsitellään lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain soveltamisessa oikeusministeriön tietoon tulleita ongelmia ja ehdotuksia lain uudistamistarpeiksi.

Hovioikeus ei anna asiassa varsinaista lausuntoa vaan toimittaa oikeusministeriölle hovioikeudessa lausuntopyynnön johdosta laaditun muistion. Muistioon on koottu hovioikeuden johtoryhmän jäsenten sekä lapsiasioiden vastuutuomarin kommentteja oikeusministeriön muistiosta. Esitetyt kommentit ovat henkilökohtaisia eivätkä ne edusta hovioikeuden virallista käsitystä asiassa.

Presidentti

Mikko Könkkölä

8.3.2016

Viite: Lausuntopyyntö OM 31/41/2015 lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan lain (jäljempänä huoltolaki) uudistamistarpeista

Vuoroasumisjärjestelyt

- Käytäntö sen osalta, milloin vuoroasuminen voi tulla kyseeseen on suhteellisen vakiintunut, mutta vanhempien kannalta asiasta säätäminen lailla olisi varmasti selkeämpää. Lapsen edun mukaisuuden arviointi on tietysti tapauskohtaista.
- Suhtautuminen vuoroasumisjärjestelyyn on vaihdellut kovasti eri aikakausina. Aiheellista lienee selvittää, onko lainsäädäntöä tarpeen muuttaa siten, että lapsi voi virallisesti asua kahdessa eri osoitteessa.
- Vuoroasumiseen liittyen on joskus tullut tunne, että asumisen saaminen itselle on ollut tärkeää taloudellisista syistä (so. etujen saamisen vuoksi), ja että ilman näitä seurauksia asiasta olisi ehkä voitu sopia. Asian selvittäminen kannattaa

Tuetut ja valvotut tapaamiset

- Olisi hyödyllistä, että huoltolaissa olisi säännös siitä, milloin tuettu tai valvottu tapaaminen on määrättävissä sekä myös siitä, milloin määräys olisi voimassa vain määräajan. Tältä osin on kuitenkin huomioitava, että kysymys liittyy lapsen ja vanhemman perus- ja ihmisoikeuksiin (perhe-elämän suoja) ja määräaikaisuus voi johtaa uusiin oikeudenkäynteihin silloinkin, kun olosuhteet ovat pysyneet ennallaan.
- Käytännössä määräyksiä annetaan nykyisin porrastetusti valvotuista tai tuetuista tapaamisista tavallisiin tapaamisiin siirtymiseksi, vaikka mitään varmuutta tällaisen käytännön toteutettavuudesta ei määräystä annettaessa ole.
- Edellytysten tarkemman määrittelyn täytynee olla vähintäänkin vaikeaa. Kaikki tilanteet ovat korostetun tapauskohtaisia.

Muiden kuin vanhempien tapaamisoikeus

- Muiden kuin vanhempien tapaamisoikeudesta ja tällaisen hakemisvaltuudesta olisi hyvä säätää laissa (isovanhempien asema esimerkiksi vanhemman kuoleman jälkeen tai yksinhuollon yhteydessä).
- Ajatus muiden kuin vanhempien tapaamisoikeuden vahvistamisesta vaikuttaa hieman vieraalta. Prosesseissa mukana olevat isovanhemmat eivät yleensä ajattele niinkään lapsenlapsensa kuin oman lapsensa kuviteltua etua. Poikkeuksellisesti muu henkilö voinee olla joku muukin kuin isovanhempi.
- On selvää, että aihepiiriä voidaan selvittää, mutta se lienee syytä rajata vain poikkeuksellisiin tilanteisiin.

Vieraannuttaminen

- Vieraannuttamisen osalta ongelmana on se, miten se todetaan ja määritellään lain tasolla. Ongelman vakavuuden vuoksi ja huoltolain ikä huomioon ottaen asiaa voitaneen kuitenkin selvittää.
- Vieraannuttamista koskevien säännösten ottaminen huoltolakiin voi avata asianosaisille vaaran lähteen.
- Vieraannuttamista koskevien säännösten ottaminen huoltolakiin ei välttämättä auta, jos toinen vanhempi ei anna tapaamiseen oikeutetun vanhemman tavata lasta. Säännöksillä voinee sen sijaan olla jonkinlainen ennalta estävä vaikutus. Vieraannuttaminen vaikuttaa jo nykyisin sen pohdintaan, miten lapsen huolto jaetaan.
- Vieraannuttamiseen liittyy jossain määrin tapaamisten estäminen. Samassa yhteydessä voisi olla aihetta pohtia, voidaanko huoltolaissa säätää nykyistä paremmista keinoista lapsen ja vanhemman välisten tapaamisten estämisen välttämiseksi.

Lapsen asuinpaikan muuttaminen

- Ehdotus asuinpaikan muuttamiseen liittyvästä ilmoitusvelvollisuudesta on kannatettava. Yksinhuolto antaa liian suuren vapauden asuinpaikan valinnassa muualla kuin perheen yhteisessä asuinmaassa.

Vastuu lapsen tapaamiskustannuksista

- Ehdotus nimenomaisen säännöksen ottamisesta lakiin on kannatettava. Käytännössä tilanteita on paljon ja ne liittyvät siihen kysymykseen, kun toinen vanhempi yksin käyttää määräysvaltaa asuinpaikasta.
- Matkojen aiheuttamat kustannukset otettaneen nykyisin aina huomioon. Tuomioistuimen tapaamiskulujen jakautumista koskevan määräyksen täytäntöönpanokelpoisuus edellyttäne selvittämistä.

Oikeudenkäyntimenettelyn nopeuttaminen

- Mahdollisuuksia oikeudenkäyntimenettelyn nopeuttamiseen on hyvä selvittää, vaikka on vaikea sanoa, onko tähän tosiasiallista tarvetta. Samalla voisi olla tarpeen arvioida uudelleen hovioikeusvaiheen merkitystä lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevissa asioissa. Nykyään asiat helposti muuttuvat muutoksenhakuasteessa aivan uusiksi olosuhteiden muuttumisen ja preklusion puuttumisen vuoksi.
- Oikeudenkäyntimenettelyn nopeuttaminen voi olla helpommin sanottu kuin tehty. Määräajan asettaminen ensimmäiselle istuntokäsittelylle onnistuu tai ei onnistu käräjäoikeuden jutturuuhkasta tai vanhempien sovinnollisuudesta riippuen. Myös mahdollisuus väliaikaismääräysten antamiseen tulee ottaa huomioon.
- Määräaika ei auta, ellei samalla puututa sosiaaliviranomaisten olosuhdeselvitysten valmistumisnopeuteen.

- Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevat asiat ovat nykyisin jatkokäsittelyluvan piirissä. Jää nähtäväksi, onko tällä uudistuksella vaikutusta siihen, että ainakin osassa asioista saataisiin aiempaa nopeammin lainvoimainen ratkaisu.
- Harkinnan arvoisena asiana voisi pitää asiamiespakkoa lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevissa asioissa. Hovioikeuden kannalta hankalimpia ovat usein asianosaisten itse ajamat asiat, joissa vaatimusten ja niiden perusteiden selvittäminen voi vaatia huomattavasti aikaa.

Sosiaaliviranomaisten selvitykset

- Asiaa on hyvä selvittää, sillä olosuhdeselvitysten valmistuminen kestää säännönmukaisesti varsin kauan. Samassa yhteydessä voisi harkita selvityksen sisällöllistä keventämistä, jotta sen valmistuminen ei kestäisi puolta vuotta.
- Olosuhdeselvityksen saamisen nopeus riippune paikkakunnasta. On huomioitava, että kaikille sosiaalivirastoille mahdollisen määräajan asettaminen ei varmasti tule olemaan helppoa.
- Ostopalveluna hankittujen lausuntojen asema on hyvä selvittää.

Lapsen kuuleminen ja osallistuminen oikeudenkäyntiin

Teema on ajankohtainen ja hyvä selvittää etenkin huoltolain ikä huomioiden.

On mahdollista, että kysymys edunvalvojan määräämisestä lapselle oikeudenkäyntiä varten voi olla omiaan lisäämään asianosaisten mahdollisuuksia riitoihin (kuka määrätään edunvalvojaksi, voiko tästä valittaa jne.).

- Ehdotus tuntuu tarpeettomalta ja voi olla omiaan hidastamaan asian etenemistä.
- Edunvalvojan tai edustajan määrääminen voi vaikuttaa oudolta, kun tuomioistuimien nimenomaan ottaa huomioon lapsen edun. Arviomuistiossa mainitut lakihankkeet voivat edellyttää asian selvittämistä.
- Asiassa on huomioitava, että lapsen henkilökohtainen oikeus osallistua oikeudenkäyntiin itseään koskevassa asiassa on vahvistettu esimerkiksi Euroopan Neuvoston lapsiystävällistä oikeudenkäyttöä koskevissa suuntaviivoissa (2010).
- Lapsen kuulemisen osalta voisi olla käyttökelpoista, että lapsen mielipide saataisiin oikeudenkäyntiin esimerkiksi olosuhdeselvityksen yhteydessä laadittuna videotallenteena. Tällöin esitetyt kysymykset ja lapsen vastauksia voitaisiin kontrolloida. Erillisen prosessiedunvalvojan määrääminen lapselle voisi myös olla omiaan ennaltaehkäisemään toistuvia riitoja vanhempien välillä, kun lapsen ääntä edustaisi jokin ulkopuolinen taho.

Muut asiat

- Myös muita muistiossa esitettyjä kysymyksiä pidettiin kannatettavina ja selvityksen arvoisina.

- Lapsen huoltoon liittyvien sopimusten laajentaminen voisi mahdollisesti vähentää tuomioistuimeen saatettavien riitojen määrää.
- Huoltolaissa käytetyt käsitteet ovat maallikoille hyvin epäselviä ja niiden modernisoiminen ehkäisisi käytännössä ilmenevää epätietoisuutta siitä, mitä lapsen huoltoon todella kuuluu.
- Toistuvissa huoltajuusoikeudenkäynnissä ei liene aihetta mennä oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 1 §:n mukaiseen pääsääntöön oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuuden osalta.
- Huolto- ja huostaanotto prosessien päällekkäisyyden osalta voisi pohtia voisiko huoltoriita jäädä huostaanoton ajaksi lepäämään.
- Mahdollisuuksien mukaan lainvalmistelussa voitaisiin myös tutkia, voitaisiinko Suomessa luoda niin sanottu lapsiasioiden tuomioistuin eli käytännössä käräjäoikeuksiin tai hallinto-oikeuksiin sijoitettava osasto, jossa kaikki lapsiasiat käsiteltäisiin. Ainakin tältä osin tehtävää kansainvälistä vertailua voitaisiin pitää hyödyllisenä.
- Toivottavasti arviomuistion ajatusten edelleen kehittämissä otetaan huomioon käräjäoikeuspainotteisen laatuhankeksen raportti, jota hovioikeudessa laajalti hyödynnetään.